

Nr 210.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående beredande av rörelsekapital för tillämpningen av gällande förfoganderättslag i fråga om industriella råvaror o. d.; given Stockholms slott den 14 april 1917.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett belopp av 20 miljoner kronor för tillämpningen av gällande förfoganderättslag i fråga om industriella råvaror och dylikt.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Conrad Carleson.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 april 1917.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern SWARTZ,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena LINDMAN,
Statsråden: VON SYDOW,
STENBERG,
FALK,
HAMMARSTRÖM,
MÄRTEN ERICSSON,
ÅKERMAN,
CARLESON,
HANS ERICSON,
DAHLBERG.

Härefter yttrade föredragande departementschefen, statsrådet Carleson:

Enligt bestämmelserna i lagen den 9 juni 1916 om förfogande över viss egendom vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen i vissa fall förordna, att enskilda tillhöriga varor mot ersättning avstås till kronan. Motsvarande bestämmelser innefattas i det förslag till lag i samma ämne, som genom proposition den 23 februari innevarande år (nr 88) förelagts riksdagen. Den sålunda föreslagna lagen är avsedd att träda i kraft den 1 nästkommande maj, då den nuvarande lagen upphör att gälla.

För tillämpning av berörda bestämmelser erfordras att nödiga medel stå till vederbörandes förfogande. I avseende härå torde jag få omförmåla följande.

Genom särskilda beslut den 8 och den 19 december 1916 har Kungl. Maj:t *dels*, på framställning av statens industrikommissions arbetsutskott, förordnat, att vissa partier linolja skulle, jämlikt § 2 i förstnämnda lag, mot ersättning avstås till kronan, *dels ock* anbefallt statskontoret att för utbetalande av dylik ersättning och för bestridande av övriga av expropriationen föranledda kostnader, som skulle av statsmedel gäldas, ställa till vederbörandes förfogande sammanlagt högst 1,250,000 kronor.

Vidare har Kungl. Maj:t genom beslut den 4 januari 1917, jämte det Kungl. Maj:t, likaledes på framställning av nämnda arbetsutskott, förordnat, att vissa partier oarbetad kautschuk och regenererat gummi skulle, jämlikt nyss åberopade lagrum, mot ersättning avstås till kronan, anbefallt statskontoret att för utbetalande av sådan ersättning och för gäldande av övriga statsverket åliggande kostnader ställa till förfogande sammanlagt högst 2,100,000 kronor.

Rörande det ytterligare behovet av medel för här ifrågavarande ändamål och därmed sammanhängande frågor har jag under hand mottagit följande promemoria från industrikommissionens arbetsutskott:

»Med anledning av den alltmer framträdande bristen på ett flertal industriella råvaror hava långt gående åtgärder i form av statsbeslag och efterföljande expropriationer redan påkallats, och läser under den närmaste framtiden ytterligare sådana åtgärder bliva nödvändiga. Vid bedömande av dessa åtgärders statsfinansiella konsekvenser bör tagas i betraktande att priset på nästan alla industriella råvaror under kristiden gått i uppåtgående riktning och med all sannolikhet kommer att fortfarande stiga, så länge kriget varar. Icke heller efter ett eventuellt fredsslut torde som regel starkare prisfall vara att förvänta. Med anledning härav är den statsfinansiella risken av statsexpropriationerna relativt liten; i stort sett får tvärtom sägas, att staten skulle kunna påräkna vinst av att upplägga reservförråd av ett flertal råvaror, oavsett nödvändigheten härav ur den ekonomiska krigsberedskapens synpunkt.

Vidare tillkommer, att beslagsåtgärder endast delvis torde behöva efterföljas av expropriationsåtgärder. Ett huvudsyfte med beslagen är nämligen att bringa vidkommande industrier under erforderlig reglering, för att kunna minska förbrukningen av viktiga råvaror för mindre nödvändiga ändamål, och detta syfte vinnes, därest under beslagstiden avtal träffas med vederbörande industrier. Beslaget kan, efter sådant avtals ingående, ånyo hävas, och expropriationsåtgärder bliva icke behöfliga annat än beträffande dels sådana förråd, som ligga upplagrade på spekulationshänder, dels de mängder som fordras för de direkta statsbehovens tillfredsställande.

Att ens tillnärmelsevis beräkna det belopp, vartill förskottsmedlen för beslagtagna varors expropriation böra anslås, låter sig knappast göra. Dels känner man icke hur det allmänna läget kommer att utveckla sig och i vad mån beslagen behöva utsträckas till nya råvaror, dels äro dessa råvaror många till antalet och dels äro deras priser mycket oberäkneliga, i synnerhet som riksvärderingsnämnden icke verkställt taxesättning å de flesta av dem.

Med hänsyn emellertid till möjligheten av ett ännu allvarligare handelspolitiskt läge och vissa dels redan till Kungl. Maj:t ingivna, dels under förberedelse varande förslag till statsbeslag, torde kunna sägas att rätt stora belopp skulle bliva erforderliga. Det bör emellertid betonas, att dessa till stor del efter relativt mycket kort tid återkomma till statskassan, i det försäljning till industriella företag av sådana varumängder, som exproprierats från andra än industriidkare, kan ske ganska snart efter expropriationen. Man torde, därest på detta sätt åter influtna medel skulle kunna på nytt användas såsom förskottsmedel vid ny expropriation, kunna reda sig med ett väsentligt mindre kreditiv, än om de influtna medlen icke få disponeras. En summa av t. ex. tjugo miljoner kronor lärer måhända dock för-siktigtvis beräknas för ett år framåt.

I detta sammanhang bör påpekas, att enligt verkställighetsförordningen till förfoganderättslagen Konungens befallningshavande i de olika länen hava att pröva ansökningarna om ersättning för till staten avstådda varor och att utbetala dessa ersättningar. Genom dessa bestämmelser får statens industrikommissions arbetsutskott icke tillfälle att i detalj följa, huru kostnaderna ställa sig för statsexpropriationerna, vartill kommer att länsstyrelserna icke sällan, belastade som de äro med andra göromål, hava svårt tillräckligt noggrant pröva alla ansökningar om ersättningar för transport, för magasin- och lagringskostnader, för exproprierade partier av speciell kvalitet m. m. Då slutligen meddelande om de av länsstyrelserna godkända ersättningsanspråken och dessas sammanlagda belopp först efter ganska lång tid mera fullständigt inkomma till arbetsutskottet, kan arbetsutskottet icke så fort, som önskligt vore, överblicka varje expropriationsåtgärds finansiella följder. Detta är så mycket olägligare, som det åligger arbetsutskottet att bestämma utförsäljningspriset å de exproprierade partier, vilka ånyo försäljas, och att ställa detta utförsäljningspris i sådan relation till expropriationspriset, att statens direkta kostnader för expropriationsåtgärden i form av transporter, eventuell magasinering i härför anordnade förråd m. m., bliva gottgjorda.

Önskligt vore av dessa skäl, att Kungl. Maj:t hos riksdagen begärde, att riksdagen ville till Kungl. Maj:ts förfogande ställa ett kreditiv å ett belopp av erforderlig storlek, avsett att tillhandahållas arbetsutskottet för betäckande av sådana kostnader, som äro förenade med varas avstående till kronan jämlikt § 2 i nu gällande förfoganderättslag, med rättighet för arbetsutskottet att använda genom försäljning av sådana till kronan avstådda varor influtna medel på nytt för samma ändamål, samt med skyldighet för arbetsutskottet att jämlikt av Kungl. Maj:t given instruktion förvalta berörda medel. I sammanhang härmed vore önskvärt, att den ovannämnda verkställighetsförordningen till förfoganderättslagen ändrades sålunda, att arbetsutskottet får bemyndigande pröva ansökningarna om ersättning för till kronan avstådda varor och utbetala sådana ersättningar.»

Enligt § 13 i förenämnda lagförslag äger Kungl. Maj:t i förordnande om egendoms avstående föreskriva, att egendomen skall avstås

icke till kronan utan till annan som i förordnandet bestämmes. Vid förslaget föredragning inför Eders Kungl. Maj:t den 26 januari 1917 framhöll föredraganden, dåvarande chefen för justitiedepartementet, att vad man med nämnda bestämmelse närmast ville vinna vore, att de särskilda organisationer — råvarubolag eller råvaruföreningar eller med dem jämförliga — som bildades med ändamål att, sedan tillgängliga förråd av någon vara enligt Kungl. Maj:ts förordnande avståtts av deras förutvarande innehavare och ställts till det allmännas förfogande, efter lämplig fördelning hålla varan vederbörande producenter till handa, måtte kunna direkt inlösa varuförråden från de förra innehavarna utan att kronan skulle behöva härvid vara mellanhand. Det ansåges, såsom föredraganden vidare yttrade, otvivelaktigt, att härigenom skulle beredas kronan en stor ekonomisk lättnad.

Ehuru det är sannolikt, att om berörda stadgande vinner riksdagens godkännande, beloppet av den kredit, som behöver tagas i anspråk för förfoganderättslagens tillämpning, kommer att kunna begränsas till ett väsentligt mindre belopp än i annat fall skulle bliva händelsen, har jag, då en sådan kredit nu bör hos riksdagen begäras, med hänsyn till svårigheten att på förhand bedöma kreditbehovets omfattning ansett mig icke böra föreslå, att ifrågavarande kredit bestämmes till lägre belopp än det av arbetsutskottet beräknade, 20 miljoner kronor.

De medel, som för ändamålet tagas i anspråk, äro givetvis avsedda att i sin helhet återbetalas. Huruvida därvid ränta å desamma jämväl skall gäldas, torde få bliva föremål för framtida avgörande.

I likhet med vad dåvarande chefen för jordbruksdepartementet vid tillstyrkandet av propositionen nr 104 till innevarande års riksdag förordat i fråga om beredandet av rörelsekapital vid statens verksamhet för anskaffande och tillhandahållande av livsförnödenheter synes det mig lämpligast, att de för här ifrågavarande ändamål erforderliga medlen tillhandahållas genom riksgäldskontoret, varefter medlen ställas till vederbörandes förfogande genom räkning i riksbanken.

De önskemål rörande ändringar i verkställighetsföreskrifterna till förfoganderättslagen, som framställt i nyss anförda promemoria, torde få upptagas till behandling i annat sammanhang.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå riksdagen

att ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett belopp av 20 miljoner kronor såsom rörelsekapital för tillämpningen av gällande förfoganderättslag i fråga om industriella råvaror och dylikt.

Till vad departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att till riksdagen skulle avlätas proposition i ämnet av den lydelse, bilagan litt. . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Gunnar Schumacher.
